

הרב ירון רוזיליו

איגלאי מילתא למפרע

ראשי פרקים

א. גט שני למגורשת בתנאי

ב. חליצת מעוברת

ג. קובץ הערות – דין מיוחד ביבוס וחליצה

ד. ברכת שמואל – איגלאי מילתא למפרע אף בגט

ה. שערי יושר – איגלאי מילתא למפרע בכל דיני התורה

ו. סיכום

א. גט שני למגורשת בתנאי

בשו"ע אבן העזר קמג, טז מובא:

אמר לה ע"מ שלא תינשאי לפלוני עד זמן פלוני הרי זה גט... ואין תקנה להתירה (לאותו פלוני. הגה) אא"כ יקדשנה המגרש ויחזור ויגרשנה סתם (או שמת הבעל קודם שנישאת לשום אדם. הגה)...

מקור הדין הנ"ל הוא תשובות הרא"ש בכלל מא. נידון השאלה הוא אדם שגירש את אשתו בתנאי שלא תינשא לפלוני, מה תקנתה להינשא לאותו אדם, והשיב שהיות והיא כבר גרושה גמורה, המגרש אינו יכול לתת לה גט נוסף ללא תנאי, ורק אם יקדש שוב יוכל לתת גט חדש ללא תנאי (ובכך יופקע גם התנאי).

והסברא היא לכאורה, שגט כשר חייב להיות גט שכורת בינו לבינה לחלוטין, וגט שניתן "חוץ לפלוני" כלומר שתהא מותרת לכל אדם פרט לפלוני שביחס אליו היא עדיין אשת איש, אף שיש מ"ד שמכשיר, להלכה גט זה פסול משום דאיכא חסרון בכריתות שלגבי אותו פלוני היא עדיין אגידא בבעלה. ומה שגט בתנאי כשר, הוא מחמת שתנאי מילתא אחריתי הוא והיא מגורשת גמורה, אמנם אם תעבור על תנאה יתבטל הגט למפרע ואז שוב תהא אשת איש. אבל כעת אינה אשתו כלל וא"א לתת גט לאשה שאינה אשתו.

נושאי הכלים בשו"ע במקום דנו בדבריו מדוע זהו הפתרון היחיד, ומדוע א"א להתירה ע"י ביטול התנאי, כפי שהרא"ש עצמו מחדש במקום אחר, שניתן לבטל כל סוג של תנאי מדין "אתי דיבור ומבטל דיבור", ואז ממילא ישאר הגט כגט ללא תנאי. נראה שהגר"א סובר שאין צורך בנישואין מחודשים ומשמע מדבריו שניתנת גט חדש ללא תנאי מועילה להשלים כביכול את מה שהחסיר הגט הראשון, הגר"א לא מבאר את סברתו ומדוע לא נחשבת האשה כגרושה גמורה כעת, אולם הוא מביא תוספתא לראיה עיי"ש.

המהרי"ט (שו"ת ח"א ס' מט) מעלה שאלה יסודית יותר בדיון זה של השו"ע. מעבר לפתרונות נוספים ולחידוש הסברא שגט חדש יועיל כבר עכשיו, אפילו על בסיס דברי השו"ע שא"א לתת גט חדש עכשיו דכבר מגורשת היא מ"מ מדוע שלא יתן לה גט חדש ותינשא למי שתירצה ואף אם תינשא לאותו פלוני אין לחוש דהא בזה היא עוברת על תנאה וא"כ מתבטל הגט הראשון ונמצא למפרע שבשעת נתינת הגט השני היתה עדיין נשואה וחל הגט השני שניתן ללא תנאי ונמצא שהיא מתגרשת בגט השני!

וזה לשון המהרי"ט:

ועוד אני תמיה אפילו תימא בביטול לא יועיל למה הצריך לקדש כדי לגרשה, ויכתוב לה גט אחר ויתנו לה בלי שום תנאי כלל ודיו בכך דאין לומר דמאחר שנתגרשה הימנו לגמרי אין גט אחר גט ולא מהני מידי הגט האחרון כיון שלא אגידא ביה כלל, דמ"מ בשעה שהיא תנשא לאותו ראובן נתבטל הגט הא' והרי היא אשת איש למפרע ויכול לחול שפיר הגט האחרון שהוא בלי שום תנאי...

המהרי"ט הביא ראיה מכתובות עב,ב ממי שקידש ע"מ שאין בה מומין או נדרים דאמרינן שם שאם כנסה סתם מקודשת אף שיש בה מומין או נדרים ומביאה הגמרא שם שאין הסיבה שכיון שכנסה סתם אז מחל תנאו (ושם ניתן התנאי למחילה היות ולטובתו הוא עיי"ש) אלא היות וכנסה סתם אין אדם עושה ביאתו ביאת זנות ונתכוון לקדשה בביאה ללא תנאי. ושם הרי כבר מקודשת היא בשעת החופה ואיך יכול לקדשה שנית ללא תנאי אלא שמוכרחים לומר שחל מדין ממה נפשך שגם אם יבוטלו הקידושין הראשונים יחולו למפרע הקידושין השניים, וזה שלא כדברי הרא"ש שאין גט אחר גט.

אמנם יש להעיר על ראייתו, ששם בכתובות אם יש בה מומין או נדרים אז הקידושין לא חלים כבר משעה ראשונה וא"כ בשעת חופה היא פנויה עדיין ויכול לקדשה בשנית, משא"כ בנידון דידן שהתנאי עדיין לא נתבטל היא

מגורשת גמורה כדברי הרא"ש. וראיתי שהגר"ש רוזובסקי בשיעוריו ליבמות ריש פרק החולץ מעיר זאת ומביא שהמהרי"ט הבין שהתנאי הוא שאינו מקדש אם ימצא בה מומין או נדרים ויקפיד, וא"כ כל זמן שלא מצא עדיין לא נתבטלו הקידושין אף שבפועל יש עליה נדרים או מומין וא"כ בשעת החופה שעדיין לא מצא היתה מקודשת ושפיר הביא מהרי"ט ראייה משם.

ב. חליצת מעוברת

ביחס לשאלה זו של המהרי"ט, שער המלך (אישות ז, יב) וכן הגר"ש שקופ (שערי יושר ש"ז, יח) מקשרים את סברת הרא"ש לסברת התוספות בסוגיה ביבמות לה, ב הדנה בחליצת מעוברת.

ביבמות לה, ב מובא :

החולץ למעוברת והפילה רבי יוחנן אומר אינה צריכה חליצה מן האחין וריש לקיש אמר צריכה חליצה מן האחין.

מתבאר שם בסוגיא שאשה שבעלה מת ללא בנים והיא מעוברת ונוצר ספק ביחס לנפילתה ליבום דאם עוברה יהיה בן קיימא נמצא שאינה זקוקה ליבום דהקים שם לעצמו, ואם ימצא נפל, נמצא שמת בלי בנים ונפלה ליבום.

פשטות הסוגיא מורה, שמצבה בעיבורה יתברר לבסוף כשתלד או תפיל ובהתאם יחולו דינים מסוימים הנוגעים לזמן עיבורה וכמבואר שם במשנה, דאם בא עליה היבם בזמן עיבורה ולבסוף ילדה בן קיימא נמצא שבא על אשת אחיו שמת עם בנים וחייב קרבן אם היה שוגג, ואם תפיל נמצא שנפלה ליבום והותר איסור אשת אח ונפטר מקרבן.

ונחלקו שם בסוגיא ר"י ור"ל מה דין חליצת מעוברת שלבסוף הפילה האם נאמר שהתברר שהיתה זקוקה ליבום בזמן שחלץ וע"כ עלתה לה החליצה או לא. ומביאה הגמרא שנחלקו הן בסברא והן בלימוד הפסוקים, בסברא – רבי יוחנן סובר שהיות והפילה התגלה למפרע שהיתה בת חליצה וכמו שאם יבוא אליה ויאמר שתפיל אז אמרינן שיכולה לחלוץ הוא הדין אם חלצה ואח"כ הפילה מתברר עכשיו שכבר אז היתה בת חליצה ויבום. וריש לקיש סובר "איגלאי מילתא למפרע לא אמרינן", כלומר שא"א לעשות חליצה מספק ולומר שבעתיד יבורר אם היתה זאת חליצה כדין או לא וצריכה חליצה חדשה.

ונחלקו גם בדרש הפסוקים שרבי יוחנן סובר "ובן אין לו" והרי גם כאן שאשתו מעוברת סו"ס אין לו בן. וריש לקיש סובר שלמדין ממה שנכתב "אין" ולא "אין" שכוונת התורה ל"ענין עליו" כלומר שהדבר בספק ויש להמתין להתבררות המציאות.

בגמ' נאמר שההלכה כריש לקיש וזה אחד המקומות שהלכה כמותו ולא כרבי יוחנן.

והוקשה שם לראשונים, לנמוקי יוסף ולריטב"א, אחרי שפסקנו כר"ל וא"א לומר איגלאי מילתא למפרע בחליצת מעוברת, מה נשתנה דין זה מכל המקומות בהם אומרים תגלי מילתא למפרע. לדוגמא: מובא בקידושין נט, א באומר לאשה הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלוש יום שלאפשרות אחת הכוונה היא לתנאי אם ירצה בסוף שלוש יום אז תהא מקודשת מעכשיו למפרע, ומובא שם שאם תקבל קידושין מאחר ובסוף שלוש ירצה הראשון בקידושין יתברר למפרע שקידושי שני לאו כלום שהרי היא כבר אשת איש ואינה צריכה גט משני. (ועיי"ש שיטות האמוראים). ועוד דוגמאות רבות.

וזה לשון הנמוקי יוסף:

ואעפ"י שבהרבה מקומות קיימא לן איגלאי מילתא למפרע אמרינן, שאני הכא שאם בשעה שחלץ היה ודאי שלא היתה ראויה לבא לכלל לידה אין הכי נמי שההוא עיבור כמאן דליתיה דמי וחליצה שחלץ לה כשירה, אלא שאינו כן דאיהו חייש דילמא באותה שעה ראויה היתה לילד וולד גמור אלא שאחר כך גרס לה איזה דבר להפיל נמצא שחליצה דמעיקרא לאו כלום הוה.

ובדומה לכך תירץ הריטב"א, ונראה מפשט דבריהם שאשה זו הנופלת ליבום ויש ספק אם תלד או תפיל מצבה ההלכתי יכול להשתנות מזמן לזמן במהלך עיבורה, דאם עכשיו כבר וולדה ראוי הוא ליפול אז כבר דינה כנופלת ליבום ואם הוא עומד להיות בן קיימא אז אינה עומדת ליבום, ומה שנפל וולדה בסוף אינו מברר בעצם מה היה מצבה בשעה שחלץ שכן יתכן שאז וולדה היה בריא ועומד להיוולד כרגיל אלא שאח"כ התחדשה סיבה שגרמה לו ליפול וע"כ יוצא שבשעה שחלץ לה היה דינה כאינה נופלת ליבום וממילא שאינה זקוקה לו ולכן החליצה לא טובה. ולו יצויר שכבר בשעת החליצה היתה אפשרות לדעת מה מצב הוולד ויוודע לנו שהוא חולה ובודאי תפיל אז גם ריש לקיש יודה שחליצתה כשרה כבר משעת העיבור.

יש להעיר שלסברא זו נמצא שלשיטת ריש לקיש החליצה היא חליצת ספק שהרי יתכן שהיה ראוי ליפול כבר אז ומפשט הסוגיא שם לא משמע הכי ואכן יש בזה דיון במפרשים.

דבר נוסף שיש לבאר הוא שלפי זה יוצא שאם היה לאשה זו עובר בן קיימא ואח"כ קרה מקרה ונפל אשה זו בעצם נפטרה שעה אחת מיבום ואח"כ חזרה שוב לזיקתה וזה לא כפי מה דקיי"ל שאשה שנאסרה בשעת נפילתה אפילו שעה אחת שוב לא תחזור ליבום מחמת ש'דרכיה דרכי נעם' שכשניתרת לשוק ושוב חוזרת לזיקתה ונאסרת לכל אין זה 'דרכי נעם'. וראיתי בספר בינת ראובן לר' ראובן טרופ שבעיבור אין הסברא של דרכי נעם היות וברור לכולם שזה מצב העומד להתברר ויכולה לחכות עד סוף ההריון ורק אז להינשא, ואינו דומה לילד ממש שנפטר לאחר זמן דלא חיישינן למיתה ובודאי שאינה יכולה ואינה צריכה לחכות.

עוד יש לבאר לסברא זו את דין הבא עליה דבמקום שמביא קרבן ניחא שהרי אינו בספק כי לידת וולד בן קיימא ודאי מבררת שהיה תמיד כזה דלא שייך שיהיה חולה ועומד ליפול ובסוף יוולד כבן קיימא, אמנם להפך כשהפילה צ"ב אין נפטר מקרבן הלא שמא אז היה בן קיימא וצריך להביא אשם תלוי ועיי"ש בסוגיא.

לפי זה יש לבאר סברת רבי יוחנן החולק דהלא באמת חסר כאן בפועל בירור למפרע. בקרן אורה הביא שלר"י צ"ל שעובר לא חשיב בן ואפילו הוא בן קיימא כל זמן שלא נולד וע"כ אם הפילה לבסוף לא אכפת לן שבאמצע היה בן קיימא דאז לא חשיב בן. ומה שקובע את דינה הוא רק התוצאה הסופית אם תפיל יתגלה שתמיד היתה זקוקה ואם תלד יתברר שפטורה היא לשוק.

לפי הסבר הנמוקי יוסף ליכא שום חידוש בסוגיין לשאר דברים ובאמת תמיד אומרים איגלאי מילתא למפרע ורק כאן שלא היה בירור לא אמרינן, וע"כ בתנאים שמתברר בשעת קיום התנאי באופן מוחלט אמרינן תיגלי מילתא למפרע וע"כ אין להבנה זו בנמוק"י שייכות לנידון הנ"ל ברא"ש לגבי גט אחרי גט בתנאי.

בתוספות שם בד"ה תיגלי מילתא למפרע לא אמרינן מובא :

אע"ג דלקמן גבי ספקות שקידש אחת משתי אחיות חשבינן לה בת חליצה ויבום כיון שאם בא אליהו ויאמר דהא קדיש, לא דמי דהכא

אין זה ספק ראוי להתברר עכשיו שאי אפשר לידע העתידות אבל התם אין צריך לידע אלא מה שבאותה שעה.

הוקשה לתוספות שהרי מצינו חליצה על הספק וחילקו בין ספק שראוי להתברר עכשיו לבין ספק שתלוי בעתידות, אמנם יש לבאר מה החסרון בספק שיתברר בעתיד דהרי כשהוא מתברר אז ידעין גם מה שהיה בעבר וא"כ מה אכפת לן חוסר ידיעתו עתה הלא מצבה ההלכתי יתברר לבסוף באופן מלא ונדע שכבר אז היתה זקוקה או לא, והראיה שמתחייב קרבן על סמך ידיעה עתידית זו.

עוד יש לבאר האם כלל זה נכון רק בחליצה או בשאר דינים ג"כ, דאם נימא שנכון תמיד לכאורה תתעורר קושית הנמוקי יוסף שמצינו איגלאי מילתא למפרע במקומות אחרים וודאי שזה בדברים שבעתיד ולכן יש צורך בבירור למפרע.

ובאמת מצינו במהרי"ט אלגאזי (בכורות פ"ג אות לג) שהביא את סברת התוספות ביחס למחלוקת המובאת ביבמות פ,א במי שלא הביא ב' שערות עד גיל כ' ונולדו בו סימני סריס שנחלקו רב ושמואל אם נעשה סריס למפרע כבר בגיל שלש עשרה והבין שלר"ל לא שייך לומר שיתגלה למפרע שכבר בגיל שלש עשרה היה סריס דתגלי מילתא למפרע לא אמרינן, רואים שהבין שתוספות דיברו לא רק בחליצה.

המשנה למלך בהלכות גירושין (פו,ג) מסתפק באדם שקידש מעכשיו בתנאי, האם ניתן לכתוב גט לאשה ולגרשה עוד קודם שיתקיים או יתבטל התנאי ונאמר שהיא ממ"נ מותרת דאם התנאי יתקיים ונמצא שהיא מקודשת אז נתגרשה בגט זה, ואם יתבטל התנאי אז נמצא שכלל לא נתקדשה ואין צורך בגט. נראה שציר ספקו, לכה"פ בתחילת דבריו, הוא האם יש צורך בקיום התנאי בפועל ע"מ שלא יחשב מעשה נתינת הגט כ"מחוסר מעשה". ומביא שם מחלוקת רמב"ם ורשב"א בזה ומאריך לחלק בין סוגי תנאים עיי"ש.

בסוף דבריו מביא המל"מ דאם נכון להשוות חליצה לגט אז נמצא שהדבר תלוי במחלוקת התוספות והנמוקי יוסף, שלתוספות א"א כיון שזה ספק התלוי בעתיד באם יתקיים התנאי או לא ובזה ל"א איגלאי למפרע ולנמוקי יוסף אמרינן, שהרי בתנאים ישנו בירור מוחלט.

רואים שהמל"מ מבין שלכה"פ בגט יהיה דין כשל חליצה.

שער המלך הקשה, דאם נשוה גט לחליצה כדברי המל"מ יקשה מסוגיה בגיטין פד,א. הגמרא מביאה שם שאדם שגרש אשה ע"מ שתינשא לפלוני – אינה יכולה להינשא לו שלא יאמרו נשיהן נותנים במתנה זה לזה, והקשתה דמשמע שלאחר יכולה להינשא בגט זה, והרי היא צריכה לקיים התנאי וללא קיומו הגט לא גט, ואם תאמר שתינשא עכשיו לאחר ואח"כ יגרשנה ותינשא לאותו פלוני ותקיים תנאה ונמצא מגורשת כבר מאז ונישואיה האמצעיים כדין היו, זה א"א כי לא בידה להתגרש. משמע בגמרא שאם בידה היה להתגרש אז ניתן היה לעשות זאת, והרי לשיטת התוספות (לפי המל"מ, כאמור) כל זמן שלא נישאה לאותו פלוני עדיין לא נתברר שהיא מגורשת וכל קידושיה השנים תלויים ועומדים וממילא גיטה משני ג"כ תלוי ועומד שכן יתכן וכלל אינה אשתו, ובכל אופן משמע שיכולה לקבל ממנו גט ושם הרי הספק אם אשתו היא תלוי בידיעת העתידות – אם תינשא בסוף לאותו פלוני. (שעה"מ תירץ שהכרח הוא לעשות אוקימתא בסוגיה ולומר שהשני יתן לה גט בתנאי שיחול רק אם תתקדש לפלוני ובשעה שתתקדש לו נמצא שבשעה שהגט יחול יש בירור, שהרי מקיימת תנאה בזה וכדלקמן).

ויש לבאר כיצד הבינו האחרונים את סברת התוספות ועפ"י היכן שייד לאומרה.

ג. קובץ הערות – דין מיוחד ביבום וחליצה

בקובץ הערות (לח,ג) מבאר את סברת תוספות בנוגע ליבום בלבד. ר' אלחנן דן מהו גדרה של מעוברת לריש לקיש – מדוע אם יבם לא קנה, הרי הכרח הוא שיש בה זיקה ליבום – הראיה שלא נפטרת לשוק דאם היתה נפטרת לא היתה חוזרת משום דרכי נעם (לא כמובא בבינת ראובן שבמעוברת אין חסרון של "דרכי נעם"). וגם – אפי' לריש לקיש ע"כ לענין זיקה אמרינן תיגלי למפרע, הראיה שאם בא עליה והפילה נפטר מקרבן כי מתברר שפקע איסור אשת אח כשבא עליה, ופקיעת איסור זה הרי תליא בקיום זיקה לשיטת תוספות.

ר' אלחנן מחדש שם שיש מציאות של זיקה על זמן העתיד. ואשה זו היא אכן בספק העומד להתברר, והדבר מברר למפרע. אלא שבכל מקום שיש איסור לבא עליה, כמו כאן שיש ספק איסור אשת אח (וכן לגבי נידה שם) – היות והספק הוא ספק גמור דא"א לנו לידע עתידות, אז הדבר גורם שזיקה זו היא רק לעתיד. כלומר אשר זו זקוקה לו – אבל ענינה של זיקה זו אינו לענין קנין יבום עכשיו אלא רק לאח"כ. אמנם חליצה שאינה מלווה בחשש איסור

אפשרית עקרונית, אלא שיש כלל "כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה" – ולכן גם חליצה לא מועילה כאן.

ונמצא שאשה זו היא זקוקה עכשיו – אבל בזיקה שאינה מאפשרת קנין, אמנם מפקיעה היא אשת אח. וכ"ז על הצד שתפיל מתברר לנו שעלתה תמיד ליבום. אבל היות ובפועל היה איסור בשלב מסוים, אז באותו שלב הזיקה לא יוצרת קנין. (בספק של הווה, אף שיש איסור ליבום מחמת חוסר ידיעתנו מ"מ חוסר ידיעתנו לא משפיע על מהות הזיקה, ורק באופן שא"א עכשיו לדעת כי הידיעה תלויה בעתיד, אז המציאות היא כזו והיא מקלישה הזיקה). ואם האשה תלד לבסוף בן קיימא, אז מתגלה למפרע שלא היתה זקוקה וחייב קרבן.

נמצא לפי ר' אלחנן שריש לקיש לא חולק כלל על יסוד זה של איגלאי מילתא למפרע. ואפי' בנוגע לחליצת מעוברת אמרינן כן. וע"כ חיוב הקרבן מתברר ע"י מה שיהיה בעתיד. אלא שישנו דין אחר בדבריו שכל שיש איסור בביאתה, אפי' איסור הנובע מספק, אם בירור ספק זה תלוי בעתיד – הדבר גורם לזיקה שתהא זיקה על העתיד בלבד וע"כ לא קונה וממילא א"א לחלוץ.

ויוצא שמושג זה המתבאר בתוספות הוא דין מדיני זיקה ואינו נוגע כלל לבירור למפרע וודאי שאינו נוגע לענינים אחרים, או לדיני תנאים.

שיטת ר' שמעון שקופ, בחידושי ליבמות

הגרש"ש בחידושי ליבמות (סי' לב) מבאר את הסוגיא ביבמות ואת שיטת ריש לקיש שם בנוגע ליבום וחליצה בלבד (דלא כמו שביאר בשערי יושר כדלקמן).

ר' שמעון חולק על המל"מ שתפס את שיטות הנמו"י ותוספות כחולקות וסובר ששניהם נתכוונו לדבר אחד. אמנם נראה לענ"ד שלא כפי שהבינו בדבריו, שהבנת הנמו"י כנ"ל, והשוו את שיטת תוספות אליה, לפיה לא היה בירור פועל, והוקשה להם שלפ"ז העיקר חסר מלשון התוספות שהם חילקו בין ספק ההווה לספק שבעתיד והיה להם לומר בפשטות שמא היה בן קיימא בשעת החליצה. נראה שהגרש"ש"ק הבין אחרת מהנמוק"י ואת הבנתו זו יחס גם לתוספות, וכדלקמן.

הגרש"ש"ק סובר שריש לקיש ודאי לא חולק על היסוד של איגלאי מילתא למפרע וכמובא בכל מקום שאין חולקים בזה. וע"כ גם לא קיבל את שיטת

המשנה למלך הנ"ל שתלה את דין נתינת גט לפני התבררות חלות הקידושין במחלוקת תוספות ונמוק"י בסוגיין.

ר' שמעון מסביר שבכל תנאי בעלמא יש לדון איך נחשיב את האשה עד לזמן קיום או ביטול התנאי, דאם נחשיבה כמקודשת, אז מה בזמן חלות התנאי יוכל להפקיע את קידושיה, ולהפך אם מגורשת איך יוכל התנאי להחשיבה כמקודשת. אלא שצריך לומר שבכל תנאים – אם אדם קידשה בתנאי – אז בעצם אין שום דבר המעכב את חלות הקידושין כרגע, ורק האדם שתלה ברצונו את חלותם בקיום התנאי מעכבם מלחול. אבל אין חסרון דיני בדבר. וע"כ בשעה שיתקיים התנאי אנו אומרים שעכשיו נתברר לנו שחלו הקידושין כבר אז. ונמצא שכל ההתרחשות הדינית הינה בשעת הקידושין, ולכן לא קשה איך קיום או ביטול התנאי מפקיע או יוצר קידושין, דלא כן הוא – אלא שקיום התנאי או ביטולו מברר לנו מה היה אז בשעת הקידושין עצמם. ובשעת הקידושין הרי יכלו הקידושין לחול ולא היה שום "דין" המעכב. ובזה ריש לקיש עצמו יודה.

אלא שביבוס וחליצה, אשה מעוברת לשיטת ריש לקיש עדין לא נחשבת כנופלת ליבוס דהא עדין אינה בגדר אשה שבעלה מת ללא בנים. ונמצא שהסבה המפילה אותה ליבוס עדין אינה בעולם. ורק הפלת הוולד היא גופא הגורמת שתיפול ליבוס. ובזה א"א לומר איגלאי למפרע – שכל זמן שלא הפילה חסר בעצם הדין וא"א לה ליפול ליבוס וחליצה כלל. וע"כ שונה הדבר מתנאי, ואם יתנה אדם תנאי בקידושין וימות, גם ריש לקיש יודה שיכולה לחלוץ קודם קיום התנאי, דבזה אין דבר "דיני" המעכב קידושיה, וע"כ בהתקיים התנאי יתברר לן שכבר אז נתקדשה וממילא היות ומת בעלה יתברר לן שנפלה אז ליבוס ויתברר שחליצתו טובה, אבל הכא כל שלא הפילה חסרה הסבה המפילתה ליבוס.

ואמנם לפי שיטה זו יש לבאר את פרטי הסוגיא שם, ומדוע לעניין חיוב קרבן כן אמרינן תיגלי למפרע וע"ש באריכות.

לגרשש"ק כוונת הנמוק"י היא שאם הספק הוא האם עכשיו בנה כבר חולה ועומד ליפול או שלא ועומד להיוולד – אז יוצא שדין נפילתה ליבוס כבר נגמר רק שאנו לא יודעים ובזה תועיל חליצה מספק. רק היות וזה לא הספק אלא הספק הוא ע"ש העתיד שהרי יתכן ותפיל אף שעכשיו וולדה בן קיימא א"כ זה גופא גורם שדינה כאינה נופלת עדיין ליבוס.

וע"כ לשיטתו נחא שחליצתה אינה חליצת ספק שמצב כזה גורם שהיא מופקעת לגמרי מיבום וחליצה.¹ את שיטת ר' יוחנן ר"ש לא כ"כ מבאר שם, ונראה מדבריו שר' יוחנן סובר שלמעוברת אין דין כזה דאינה נופלת ליבום, ודינה כבר נגמר – אמנם בירורו תליא בעתיד דאם תפיל וולדה יתברר לן שנפלה ליבום ואם לאו יתברר שלא נפלה, מ"מ ההפלה אינה הסיבה לדין היבום אלא סימן בעלמא לכך שנפלה כבר קודם.

ונמצא לגרשש"ק החילוק המופיע בתוספות נכון הוא רק בחליצת מעוברת, ולא בשאר ענינים ודינים, ואפילו לא ביבום וחליצה אם הספק נובע מתנאי וכמ"ש. ונמצא שאין לסוגיא דידן שייכות לדין הרא"ש ודלא כבמשנה למלך.

ד. ברכת שמואל – איגלאי מילתא למפרע אף בגט

הברכת שמואל ביבמות (סימן טז) מביא את המשנה למלך שהשווה את שיטת הרשב"א, לפיה א"א לתת גט קודם התבררות התנאי, לשיטת התוספות בסוגיא ביבמות לה, ב. דכל היכא שהספק תליא בעתיד לא אמרינן תיגלי מילתא למפרע וא"א לחלוץ או לתת גט קודם שיבורר התנאי. אמנם במקח וממכר פשוט לברכת שמואל שכן אמרינן איגלאי מילתא למפרע, וכמו דאם אדם יקנה שדה ממישהו מכאן ועד ל' יום, ובאמצע הימים ימכור הקונה לאדם אחר על הצד שאכן יתממש קנינו הראשון, פשיטא לו שיחול הקניין למפרע. ויש לבאר החילוק שבין הדינים.

הבנת הברכת שמואל היא, שאם כל מה שצריכים הוא התבררות למפרע ע"מ להחיל הדין, לית מאן דפליג שאמרינן איגלאי מילתא למפרע אלא שיש דינים מסוימים שחסרון הבירור יוצר חסרון מהותי יותר.

בקנינים, אדם המקנה לחבירו שדה, א"צ מהות מיוחדת אצל הקונה והמקנה. רק שתהיה המציאות הפשוטה שהשדה של המקנה. ואם הדבר יתברר בעתיד שכן היה בשעת הקניין אין שום חסרון בזה. אולם בנתינת גט, האשה שהיתה אשת איש אינה בבעלות בעלה והוא משחררה בגט, אלא שהאשה היא באיסור ערוה דאשת איש והתורה גזרה שנתינת גט מבעלה

¹ ובלשון תוספות ודאי שניתן להסביר כן, שהרי זה גופא שיטתם לחלק בין ספק דלעתיד לבין ספק ההווה. שספק שיתברר רק בעתיד יוצר מציאות דינית שונה ביבמה וספק של הווה לא יוצר מציאות דינית שונה, רק חוסר בדיעתנו. כי הדין כבר נגמר, רק שאנו לא יודעים איך נגמר ולדבריו גם ספק דלעתיד, בתנאי וכדו'. לא יצור מציאות דינית שונה שכן שם היא בגדר בירור, אבל הכא שהעתיד מספק את הסיבה לקיום דין יבום ולא סימן ובירור בעלמא חלק ריש לקיש.

תתיר איסור זה. והבעל צריך שיהיה לו "שם מתיר ומגרש" ע"מ שיחול הדין שיכול לתת גט לאשה. ובמקום שאיכא ספק האם אדם זה הוא בעלה, אז אם זה חסרון בידיעתו בלבד, כמו ספק ההווה, אז אנו אומרים שעל הצד שהוא בעלה יש לו שם מתיר ואפשר לגרש בממה נפשך.

אולם בספק שא"א לבררו עכשיו, נמצא שאיכא ספק במהות, ובזה חידש הברכת שמואל שהתורה נתנה שם מתיר רק לבעל ודאי, ואם יש ספק יש חסרון ב"שם המתיר" שלו ולא שייך לגרש "בממה נפשך". (בסברא זו יש להעמיק ויש חולקים וסוברים שגם בספק שלעתיד אפשר לגרש והוא מביאם שם).

וה"ה לגבי חליצה, ספק שאינו יכול להתברר עתה, יוצר חסרון בזיקה, שהיות ועצם הקשר עדין לא נתברר זה מהווה חסרון בעצם הזיקה.

מצינו סברא דומה בדברי ר' אלחנן לעיל לגבי זיקה, אלא שר' אלחנן הביא שבמקום איסור או ספק איסור יש חסרון בזיקה ליבוס, כי אם התורה אוסרת למעשה ליבוס אז הזיקה במקרה זה תהיה בהתאם, לחליצה ולא ליבוס.

בברכת שמואל ההבחנה עדינה יותר, יש מציאות שהספק מהוה חסרון מהותי בעצם המציאות הדינים שדורשת וודאות ואינה יכולה להתהוות רק על צד מסוים.²

במקח וממכר שאין "דין" על המקנה כמקנה ורק הבעלות נדרשת הספק לא מהווה חסרון, ורק בגרושין וחליצה יהא כך. לפי"ז היה אפשר ליישב סברת הרא"ש שא"א לתת גט כ"ז שלא נתברר התנאי, והחסרון הוא בדיני הגט עצמם, כעין חסרון בלשמה.

גם לשיטתו יוקשה מגיטין פד, א לגבי מגרש ע"מ שתינשא לפלוני, דהא שם ג"כ הגט ניתן לפני התבררות התנאי, אמנם מחלות קידושין על קידושין בכתובות עב. שהביא המהרי"ט ל"ק שכן בקידושין אין צורך "בשם מקדש" – והם כמו"מ לענין זה ושפיר יחולו ע"י איגלאי מילתא למפרע.

² ניתן אולי להבין סברתו עפ"י דברי הר"ן בנדרים בסברת מי שאומר "אין ברירה", שהדין לא חל על הספק. וספק גמור כזה שעדין לא נוצרו התנאים לבירורו מהווה חסרון בעצם הדין.

ה. שערי יושר – איגלאי מילתא למפרע בכל דיני התורה

ר' שמעון בשערי יושר (ז,יח) מבאר אחרת את מחלוקת רבי יוחנן וריש לקיש, תוך ביאור עצם המושג של איגלאי מילתא למפרע.

נראה שההבנה הפשוטה בדיני תנאים, וגם במקומות אחרים שאנו אומרים בהם "איגלאי מילתא למפרע" היא כפשט המושג – גילוי למפרע – אין כאן התחדשות דינית, אלא בירור על מה שכבר היה, לדוגמא, אשה שנתגרשה בגט מעכשיו אם תתן מאתים זוז, או מעכשיו אם לא אחזור עד יב' חודש, דינה תלוי בקיום או ביטול התנאי, אבל התלות הזו היא רק מבחינת ידיעתינו ואם יבוא אליהו ויאמר מה יהיה בעתיד נוכל כבר עכשיו לדון את דינה באופן ודאי. אשה זו היא לכאורה ספק מגורשת עד להתבררות תנאה, ובפועל תוכל להתנהג על סמך הערכותינו מה יהיה בעתיד. בתנאי של ע"מ שתתני לי מאתיים זוז – יש לחוש שמא לא תוכל לתת, ויש מקום לאסור לה להנשא עד לקיום התנאי בפועל. אולם בתנאי של ע"מ שלא תינשאי לפלוני לא שייך כ"כ לחוש שהרי אינה נישאת לפלוני אלא לרצונה, ומסתמא לא תקלקל את עצמה ותבטל גיטה. וע"כ אפשר להתיר לה להנשא על סמך הערכה זו.

לפי"ז לא קשה איך קיום התנאי כעבור זמן רב יוכל ליצור דין מקודשת או מגורשת, דבאמת כל התרחשויות הדינית כבר קרתה בשעת הקידושין או הגירושין, וכל מה שיהיה לאחר מכן היא בירור בלבד ביחס למה שהיה.

אולם ר' שמעון מביא שבנוסף לגדר הנ"ל שאכן נכון בחלק מהמקרים, ישנו גדר נוסף – והוא שהמעשה שיהיה בעתיד אינו מברר בלבד אלא יוצר בעצמו את הדין. ואף שאמרנו שחל הדבר למפרע, מ"מ כך הוא הדין שמזמן זה ואילך יחול הדין בפועל, וחלות הדין הוא לומר שאנו רואים אותה כאילו כבר למפרע היה לה דין זה.

ר' שמעון סובר שגם "תנאים" נכללים בגדר זה, ובעצם אדם שנותן גט לאשתו מעכשיו אם תיתני לי מאתיים זוז, אז יתכן שמצבה הדיני כרגע הוא מגורשת, ואם לא תקיים את תנאה – אז, ורק אז יבטלו הגירושין ותחשב אשת איש מכאן ולהבא אלא שהיות והגט ניתן מעכשיו – אז הדין הוא מכאן ולהבא למפרע, הינו שמשעה שלא התקיים התנאי אז מתבטל גיטה ואנו רואים אותה מעכשיו כאילו שלא היתה מגורשת כבר למפרע, ויתכן שהוא להפך היא שמעכשיו דינה כאינה מגורשת ורק בהתקיים התנאי אז יחולו גירושיה ודינה יהא כאילו חלו כבר למפרע. ויש לדון בכל מצב ותנאי מה הגדר הדיני עכשיו לפני קיום או ביטול התנאי. נמצא לפי זה שישנה

התרחשות דינית גם בשעת קיום או ביטול התנאי, רק יש לדון בגדרה האם היא יוצרת הקידושין שלא היו עד עתה או שמבטלת הקידושין שהיו עד עכשיו, וכד'.

עיקר דיונו שם הוא בדין "ברירה", שתלוי בהגדרות הנ"ל. ר' שמעון מחדש שם שבמקום שהמקרה העתידי מברר בלבד, אבל הדין כבר נוצר אז נחלקו אם יש ברירה או לא, שהרי יוצא שבשעה שחל הדין יש ספק באופן חלותו ואיכא בזה חסרון למ"ד אין ברירה, שאין הדין חל על הספק (כמובא בר"ן בסברת הענין) וכמו שני לוגין שאפריש יהיו תרומה, שתליא במח' האם יש ברירה, ששם ההפרשה מתבצעת כעת (וע"כ יכול לשתות מיד), וכשיפריש לאחר זמן יתברר על מה חל דין התרומה, ובכה"ג אמרינן שא"א לדין לחול מאז כשעדין לא נתברר על מה חל דאין הדין חל על הספק. אולם במקום שהמקרה העתידי יוצר את הדין, אפילו בגדר של מכאן ולהבא למפרע, אין חסרון של ברירה לכו"ע שהרי בשעה שחל הדין בעתיד, כבר יש בירור. וע"כ בקידושי יעוד לשיטת רבנן דר' יוסי שמעות הראשונות לקידושין ניתנו (ולא שמקדשה בפרוטה אחרונה) והוקשה למפרשים הרי אין ברירה ואיך יחולו הקידושין הלא בשעה שניתנו לא התברר אם למכירה או לקידושין וגם בקידושין לא ברירא אם מקדשה לו או לבנו. ולפי הנ"ל הדבר מיושב, שבשעת היעוד אין הגדר שעכשיו נתברר לן שמעות ראשונות ניתנו לקידושין, אלא שעכשיו היא מתקדשת, ורק נוצר עליה הדינים כאילו היתה אשתו כבר מאז – בגדר "מכאן ולהבא ולמפרע" – היות והדין נוצר בשעה שכבר הוברר הדבר שמיעדה ויודע כבר למי, אין בזה חסרון של ברירה.

ובסוגיא ביבמות לגבי חליצת מעוברת הבין ר' שמעון שלא נחלקו ר' יוחנן וריש לקיש האם אמרינן איגלאי מילתא למפרע, ושניהם מודים להגדרות עצמם, רק שנחלקו בהגדרת מעוברת לענין יבום.

ר' יוחנן סובר שאשה מעוברת שנפלה ליבום, ואיכא ספק שא"א לבררו עתה, נחשבת בכל אופן כנופלת ליבום, שהרי קרינן בה "ובן אין לו" – אלא שאם תלד בן קיימא מרגע זה גופא יוצר מצב שתחשב כאינה נופלת ליבום ותקבל דינים כאילו כבר מאז לא נפלה ליבום ואיגלאי למפרע שלעולם לא היתה זיקה – וע"כ חייב בקרבן.

וריש לקיש סובר שאשה זו היות והיא עומדת בספק, לא נחשבת כנופלת ליבום (ומשמע מדבריו שם שהדבר נובע מאיסור אשת אח שאולי יש בה. אבל במקום שאין חשש איסור תחשב כנופלת ליבום גם לר"ל וכמו אשה

שנתקדשה ספק קידושין לאיש ומת שיכול אחי המת לחלוץ לה, דהרי אם ירצה יוכל ליבמה ממה נפשך, אי אשת אחיו היא – אז מייבם ואי לאו היא פנויה בעלמא. אמנם הוא בעצמו לא מכריח הדבר, ויתכן ואי נפילתה ליבום נובע מעצם הספק שקיים בדינה). ואמנם לענין חליצה היה מקום לומר שיחלוץ כי אין בזה איסור (לצד הראשון הנ"ל שאי נפילתה ליבום נובע מחשש האיסור) אלא שמ"מ הרי קי"ל דכל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום לא עולה גם לחליצה (ועיין שם בהסברו לפרטי הסוגיא, חיוב הקרבן וכו').

אמנם אם תפיל מעתה יתחדש בה דין של נופלת ליבום, והוא יתחדש מכאן ולהבא ויחשב מעכשיו כאילו היתה לה זיקה למפרע.

ונמצא שלידת וולד בן קיימא או הפלה יוצרת הדין באופן של מכאן ולהבא למפרע. ובזה הסבר הגרשש"ק את דעת הרא"ש שא"א לתת גט אחר גט, שהוקשה לאחרונים כנ"ל דמדוע לא יתן ואח"כ יתברר למפרע שהגט גט – דהרא"ש סובר שאשה שמקבלת גט בתנאי כזה דע"מ שלא תינשאי לפלוני, ההבנה בתנאי כזה היא שהיא מותרת לכל ומגורשת גמורה כבר מעכשיו, אלא שאם תעבור על תנאה אז יתבטלו הגירושין מכאן ולהבא למפרע. ונמצא שכשגירשה בגט שני אז אשה גרושה גרש.

ואמנם המהרי"ט הביא ראיה שחלין קידושי סתם לאחר קידושין בתנאי, מכתובות עב. והרי בשעה שקידשה בתנאי היא כבר מקודשת. ביאר בזה ר' שמעון יסוד נוסף הנצרך לשיטתו זאת, דהנה מה אכפת לן אם אמרינן שהדבר מברר מה היה, או שהדבר יוצר עכשיו את הדין מכאן ולהבא למפרע. (פרט לדין ברירה שלגביו איכא נ"מ) הלא לדינא ממילא יחשב שכבר למפרע היא מקודשת או מגורשת.

ביאר הגרשש"ק שיש נפ"מ לענין מספר דינים, שיש דינים שאם יעשו תוך הזמן, אף שלאחר מכן יתברר לן למפרע שהיו יכולים לחול מ"מ כבר לא יועיל. והדבר תליא האם החסרון הוא "על דרך השלילה" או שהוא באופן חיובי. בקידושין אשה שנתקדשה מעכשיו ובתנאי מסוים באופן שנאמר שעכשיו היא מקודשת ואם אחרי שיתבטל התנאי אז יתבטלו הקידושין מכאן ולהבא למפרע ויבוא פלוני ויקדשנה תוך הזמן, אז אי חלות קידושיו בינתיים נגרם מחמת עיכוב באופן חיובי – אשה שמקודשת כבר, א"א להתפיס בה קידושין נוספים, כי אין להם במה לחול. אולם אם אח"כ יתחדש שלא היתה מקודשת באותו זמן – אז נאמר שמה שקידשה אותו פלוני יחול

למפרע כי בהלקח הסיבה המעכבת הקידושין הראשונים – יחולו השניים. וכמו בשבועה על שבועה שאינה חלה, ואם נשאל על שבועתו הראשונה וביטלה למפרע אז ממילא חלה השניה, כין אין חסרון מהותי בכך שלא חלה רק שבפועל לא היה על מה לחול כי כבר יש שבועה כזו באדם זה.

אולם בגירושין – אם יתן גט לאשה שהיא לא אשתו ואח"כ יתחדש לנו דין להחשיבה כאשתו אז בזה העיכוב הוא "על דרך השלילה" כלי לא שהגט לא חל כי היתה חסרה אישות – כי חסרון לא יכול "למלא חלל" ולא לאפשר לגט לחול אלא בהעדר אישות א"א לתת גט וזה חסרון מהותי שנתנית גט לאשה שאינה אשתו לא חשיבא נתינת גט כלל. ובזה א"א לומר אח"כ שהיות ואח"כ דנים אותה כאשתו מאז יתברר שהיה גט. סו"ס בשעת נתינת הגט לא היתה אשתו.

וסברת הדבר לא נתבררה לי כל הצורך, ויתכן שכוונתו שיש מעשים שגם אם אינם חלים מ"מ יש בהם ממשות שגם אם לא מוצאים על מה לחול יכולים היא "להמתין" אולם יש מעשים שהחסרון הוא עמוק יותר שכשאין להם על מה לחול אז הדבר מהווה חסרון בעצם המעשה, והמעשה מתבטל. וגם אם אח"כ נאמר שיש דין המחשיבה כאשת איש מאז א"א שיחול אותו גט שכבר נתבטל לגמרי.

ונמצא שבזה יש הבדל בין אם נתברר לן שהיתה מקודשת מאז, לבין אם נותנים עליה דינים כאילו היתה מגורשת מאז.

וע"כ אין להביא ראיה מקידושין לגירושין – שקידושין יכולים לתפוס גם במציאות שאנו נותנים דינים "כאילו למפרע" אולם גט יכול לתפוס רק במקום שהיא ממש אשת איש או שאח"כ איכא "בירור" שהיתה אז אשת איש.

ולפ"ז בחליצת מעוברת צ"ל שהוא דומה לגירושין – שאף שאחרי שתפיל האשה אנו אומרים שעכשיו אנו מחשיבים אותה כאילו שנפלה ליבום וחליצה כבר מאז, לא יעזור להכשיר החליצה למפרע. ונ"ל שהסברא היא שמעשה החליצה ללא שהתורה מצווה היא מעשה סתמי של חליצת נעל, ולא שייך לומר שאח"כ יתברר לן. דאין לו שום מהות במקום שהתורה לא ציוותה, וודאי שהמעכבו היא "על דרך השלילה" שאשה שלא נפלה ליבום לא שייך אצלה כלל מעשה חליצה ולא שיש איזה גורם אחר המעכב.

אמנם כל סברת הרא"ש היא רק באופן שאשה זו נחשבת גרושה עכשיו וביטול התנאי יחדש בה שם של אשת איש שוב, אבל אשה שנחשבת מקודשת אף שאיכא תנאי שיכול בעתיד להחשיבה כפנויה מכאן ולהבא למפרע מ"מ אפשר לתת לה גט דעכשיו אשת איש היא. וראיה מכל קידושין דעלמא דאמרינן שרבנן יכולים להפקיע – "אפקיענהו רבנן". ואחד ההסברים הוא שכל אדם שמקדש אשה כדת משה וישראל הוא מקדשה בתנאי שלא ימחו רבנן, וא"כ בכל אשה הקידושין הם בתנאי ואיך אפשר לגרש, אלא ששם המציאות הפשוטה היא שהיא מקודשת ורק אם ימחו רבנן אז נחשיבה כפנויה מכאן ולהבא ולמפרע.

יש להעיר שהבנת "תנאים" כמציאות שקיום או ביטול התנאי "יוצר" מציאות דינית אינו מוסכם. בחידושי ר' שמואל ליבמות ריש החולץ יש הבנה שהתנאים זה בירור בעלמא. גם הגרשש"ק עצמו בחידושים ליבמות שם מביא שקשה להבין איך קיום או ביטול תנאי יכולים ליצור מציאות של הקידושין או לבטלה (כשמעשה הקידושין או הגירושין כבר היו מאז).

נמצא להבנה זו שבכל מקום יש לברר אם המעשה העתידי יוצר הדין או רק מברר מה שהיה. אם הוא יוצר דין של מכאן ולהבא למפרע שייכא בזה סברת תוספות ואז יש לדון מה מעמדה ההלכתי קודם קיום או ביטול התנאי מקודשת או פנויה וכדו' מה המעכב האם הוא "על דרך השלילה" ואז באמת א"א לו לחול גם אחרי שיתחדש הדין למפרע. או שהעכוב הוא באופן חיובי ואז יחול למפרע.

ויש מקומות שקשה יהיה להגדירם, כמו במעוברת שנחלקו רבי יוחנן ריש לקיש, וכמו במקדש מכאן ועד ל' יום שהרשב"א הסתפק בזה ולבסוף הסיק שנחשבת כאינה מקודשת בנתיים ורק בסוף ל' תחשב כמקודשת.

אבל באופן עקרוני סברת התוספות היא סברא כללית בכל דיני התורה, אלא שיש לדון בכל דין לגופו מבחינת גדריו.

ו. סיכום

נמצא שבסברת התוספות לחלק בין ספק ההווה לבין ספק שבירורו תלוי בעתיד נאמו מספר הבנות.

לר' אלחנן והגרשש"ק בחידושי – זהו דין מדיני יבום בלבד, וכלל לא שייך בדינים אחרים.

לברכת שמואל – לסברא זו יש השלכות בחליצה ובגיטין ששם ספק מסוג זה גורם לחסרון ב"שם המגרש" ובזיקה.

לגרשש"ק בשערי יושר – עצם ההסבר שייך בכל דיני התורה, רק בכל מקום יש להגדיר היטב אם המקרה העתיד מברר או יוצר את הדין, ואם הוא יוצר את הדין יש לדון אם המעשה שנעשה בנתיים לא חל מחמת עיכוב על דרך השלילה או על דרך החיוב.

המהרי"ט אלגאזי – הביא את סברת התוספות לענין סימני סריס (וכן לענין קדושת בכור ע"ש). יתכן שסובר כגרשש"ק בשערי יושר ואז נצטרך להגדיר את פרטי הדינים הנ"ל בסריס ובבכור. ואם יוסבר בסוגיא לקמן בסימני סריס שהוא בירור בלבד וכפשט הענין אז צ"ב בסברת המהרי"ט.

קושיית שער המלך שנוכרה לעיל, שהקשה מגיטין פד,א המגרש את אשתו ע"מ שתינשא לפלוני, דמשמע דאם נישאה לאחר וגירשה ונישאת אח"כ לפלוני אז תיקנה את עצמה בהכי ונישואיה משני כשרים, רק דלא יכולה לעשות כן לכתחילה דלאו בידה לכפות השני לגרשה והרי כשהשני נותן גט אז עדין לא ברירא אם היא אשתו או לא דהרי תלוי הדבר בעתיד באם תקיים תנאה.

לר' אלחנן ושיטת הגרשש"ק בחידושים ל"ק מידי, דרך ביבוס אמרו התוספות את דינם. לברכת שמואל קשיא – דמשמע שם שניתן לתת גט קודם בירור והרי חסר ב"שם המגרש".

לשיטתו של הגרשש"ק יש לעיין במהות תנאי זה דע"מ שתינשא לפלוני, דאם נאמר שהיא גרושה מהשתא ורק אם לא תינשא יבוטל גטה למפרע, אז אתי שפיר שקידושיה משני הוו קידושין וגם גירושיה ממנו. אולם הגרשש"ק בעצמו שם הביא בתנאי דומה – ע"מ שתיבעלי לפלוני שהכוונה שאינה מגורשת עד לקיום התנאי, ואם תנאי זה דומה אז גם כאן יסביר הגרשש"ק שהיא אינה מגורשת ושוב יקשה כנ"ל.

והיה מקום אולי לומר שבגירושין דלרחוקה קאתי תמיד נחשיבה כגרושה, חוץ מבמקומות שמוכח מהם לא כך, כמו האומר לאשה "ה"ז גיטך מעכשיו אם לא אבוא עד יב חודש" – שאינו שונאה רק לא רוצה לעגנה. אבל בסתם גירושין נחשיבה כגרושה. ואז לא תקשה הקושיא הנ"ל מגיטין פד,א. אולם נראה שהגרשש"ק לא הבין כך והגדיר כל תנאי לגופו.

איגלאי מילתא למפרע

בשער המלך עצמו מובא תירוץ אחר, שיש להעמיד הסוגיא שם שהשני המגרש מגרשה בתנאי "דאס" – שהגט יחול רק כשתתקדש לאותו פלוני ואז בשעת חלות הגט כבר איכא בירור. ונצטרך לומר שהגט צ"ל בידה בשעה שתתקדש לאותו פלוני. ונראה שזה יועיל לברכת שמואל שנחשיבו כ"מגרש" ודאי כי סו"ס יש כבר בירור. אולם לשיטת הגרשש"ק בשערי יושר שהגט לא יכול להועיל קודם שיתקיים התנאי שהרי עדין חשיבא אשת איש דראשון א"כ גם קיום התנאי וגילוי למפרע לא יועיל בכה"ג וכמ"ש שזהו עיכוב על דרך השלילה.